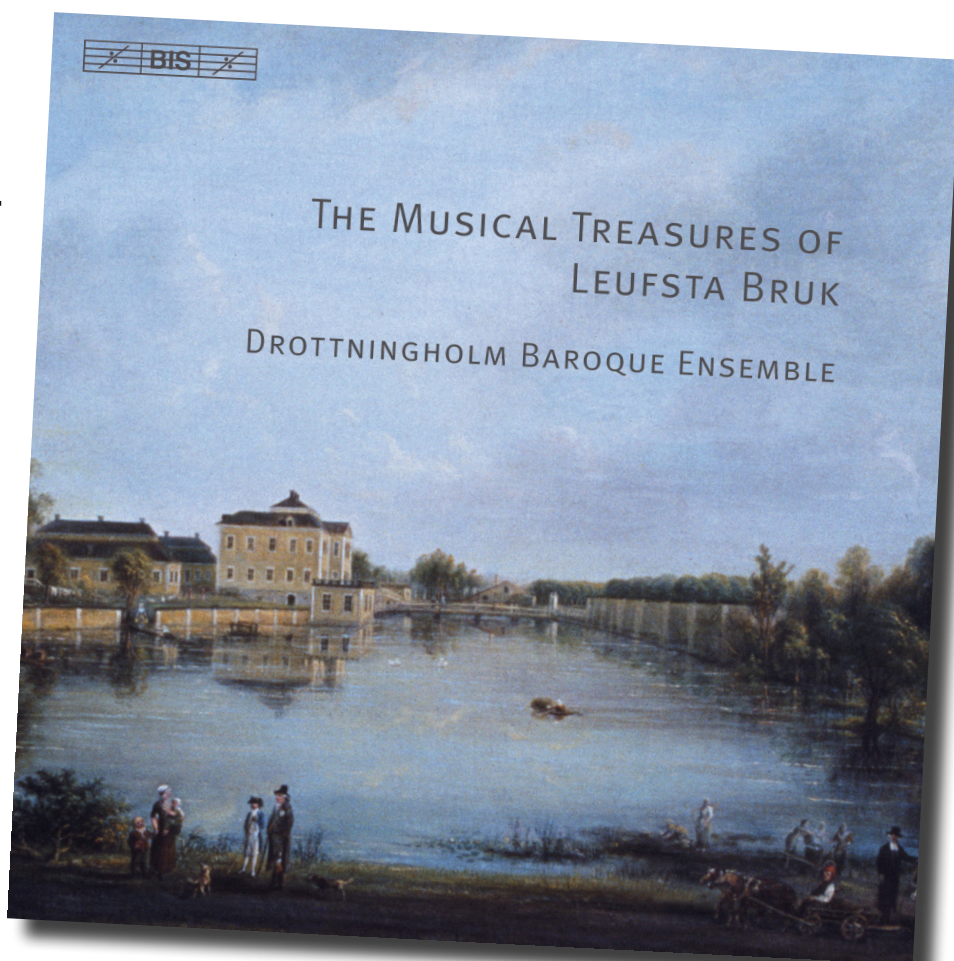

Musik på Lövstabruk

Namnet Lövstabruk i nordöstra Uppland ser man ibland stavat "Löfstabruk", ibland "Leufstabruk". Det är inte så konstigt, för bruket har funnits i 400 år och i avsaknad av stavningsregler stavade man tidigare efter behag. Det var på 1620-talet som bruket etablerades. Från 1643, under familjen de Geers ledning, kom det att bli landets, ja möjligen världens största järnbruk, och bruket var igång till 1926.

Med framgången följde välstånd och plats för kulturell verksamhet, och bland annat lät man bygga en ny kyrka, när ryssarna bränt ner den tidigare, och bruket, 1719. Kyrkans orgel, som stod färdig 1728, byggdes av Johan Niclas Cahman. Den är idag en av Sveriges bäst bevarade barockorglar och lockar en stor publik, men på Lövstabruk ger man också andra konserter i en lång tradition.

Familjen de Geer, som ägde bruket till 1986, var nämligen mycket kulturintresserad och införskaffade under flera sekler en stor samling noter. Särskilt Charles de Geer (1720–78) var musikintresserad. Bland tonsättarna i notsamlingen finns, kanske inte så förvånande, namn som en gång var välkända men idag är tämligen glömda, liksom sådana som än idag anses höra till de främsta. Genom att studera dessa noter kan man alltså få en god uppfattning om vad som spelats, ofta av familjemedlemmarna själva, och hur repertoaren med tiden ändrats. BIS Records har gett ut en serie skivor med musik ur notsamlingen på Lövstabruk, "The Musical Treasures of Leufsta Bruk".

På den första skivan spelar Drottningholms Barockensemble samt Ulf Bjurenhed och Bertil Färnlöf, oboe; Tullo Galli och Nils-Erik Sparf, violin; Björn Gäfvert, cembalo; Björg Ollén, tvåflöjt; Olle Thorsander; blockflöjt och Mime Yamahiro Brinkmann, cello.

Skivan inleds med musik av en av de mest välkända barocktonsättarna, Antonio Vivaldi, en konsert i tre satser för violin, stråkar och generalbas kallad "La Caccia" [Jakten]. Här används orgeln som generalbasinstrument. Konserten har en tydlig släktskap med Vivaldis mest kända fyra violinkonserter, "De fyra årstiderna", vilket de rytmiska, upprepade figurerna påminner om.

Den efterföljande "Duetto IV" för tvåflöjt och cembalo är skriven av tysken Christoph Schaffrath, som levde mellan 1709 och 1763. Han var anställd vid Fredrik den stores hov mellan 1734 och 1744, därefter hos hans syster, prinsessan Anna Amalia. Hon var musikalisk och skrev själv musik. Fredrik ville att hon skulle gifta sig med Adolf Fredrik och bli svensk drottning i stället för system Lovisa Ulrika, som han tyckte var alltför maktlysten. Men så blev det ju inte. Duetten ingår i en samling på sex duetter för violin eller tvåflöjt och cembalo, men om den skrevs för Fredrik den store eller hans syster Anna Amalia är oklart – båda spelade flöjt.

Duetterns första sats är ett Allegro inlett med ett fjäderlätt tema. Det introduceras av cembalon innan flöjten förenar sig med den och sedan upprepas och varieras temat. Det följs av ett allvarligt Largo, men det närmast lekfulla anslaget återkommer i den sista satsen, Allegro assai.

Benedetto Marcello (1686–1739) var poet, kompositör och – jurist. Han har skrivit en lång rad verk men är ändå mindre känd än sin äldre bror Alessandro, vars oboekonsert d-moll ofta spelas. Skivan upptar Benedetto's Sonata VI för cello och cembalo, som Björn Gäfvert och Mime Yamahiro Brinkmann framför. Det fyrsatsiga verket inleds med ett känsligt spelat Adagio. Det följs av ett rörligt Allegro och därpå ett kort Grave, som med sina sirliga figurer inte gör ett alltför allvarligt intryck. Sonatan avslutas så med ett dansant Allegro.

Johann Christoph Pepusch var född i Berlin 1667 men utvandrade omkring år 1700 till England, där han avled 1752. 1710 hade han då varit en av de ledande personerna i att grunda "The Academy of Vocal

Fortsätter på nästa sida ↓

Music”, senare omdöpt till ”The Academy of Ancient Music”, vars rektor han förblev till sin död. Idag är han bäst känd som kompositör till ”The Begger’s Opera” – Tiggарoperan – med text av John Gay. Men han skrev förstås mycket annan musik, som ”Concerto I” för två tvärflöjter, två oboer och generalbas – här med orgel spelad av Björn Gäfvert. De två flöjtisterna heter Björg Ollén och Olle Thorsander och oboisterna Ulf Bjurehede och Bertil Färnlöf.

Om Pepusch var naturaliserad engelsman var William Corbett helt säkert född där. Han levde 1680–1748 och var bl.a. musikchef på King’s Theatre, The Haymarket, innan han 1715 gav sig av till Italien, där han sedan levde till 1726. Möjligen kan han ha fungerat som engelsk spion under den här utlandsvistelsen. Han skrev visserligen en rad kompositioner, men ingen av dem har fått samma ryktbarhet som Pepusch tiggарopera. På den här skivan återfinns hans Sonata nr 4 för två violiner (Galli och Sparf) och generalbas (orgel, Gäfvert), som inleds med ett stilla Largo. Livligare är den efterföljande Canzona, en rörlig violinduet ackompanjerad av generalbasen. Det följs av Adagio och sonatan avslutas med ett Vivace med många snabba löpningar i violinerna.

Boere Danssen är en stor samling vokal- och instrumentalmusik från 1700-talet i över 80 volymer och 99 handskrifter. Här finns känd musik som Vivaldis tidigare nämnda ”De fyra årstiderna” och ett par menuetter ur Romans ”Drottningholmsmusiken”. Här finns också en hel del musik av okända tonsättare, som de sex korta styckena på den här skivan. Det första stycket handlar om Stormogulen, d.v.s. härskaren över större delen av Indien 1526–1858. Det är ett dansant stycke för fiol och cembalo. Även de följande styckena är dansanta småstycken för cembalo och omväxlande fiol, tvärflöjt, blockflöjt och oboe.

En sak är att mycket musik har okända upphovsmän, men en del musik har om inte okända upphovsmän så näst intill, eller hur många känner idag till Conrad Friedrich Hurlebusch? Han var en framstående tysk cembalist och organist, född i Braunschweig 1691 och död i Amsterdam 1765. Däremellan hade han tjänstgjort i Stockholm 1723–25,

ditkallad av Fredrik I, men den s.k. ”Uvertyr”, en sextsatsig svit för cembalo som finns på den här skivan, skrevs inte där. Den består av tidstypiska danser, ofta i tretakt.

Skivan med musik ur Lövestabruks samlingar avslutas med en av Giuseppe Tartinis 135 violinkonserter, som i det här fallet går i g-moll. Tartini var alltså mycket produktiv och skrev bl.a. lika många violinsonater. Han var förstås en skicklig violinist och han är mest känd för en solosonat för fiol, som brukar ha tillnamnet ”med djävulsdrillen”, eftersom den innehåller en drill på tritonusintervallet (djävulsintervallet).

Det är nog ganska okänt att det funnits en sådan här omfattande notsamling på ett av våra järnbruk. Särskilt spännande är förstås musiken av de anonyma eller mycket lite kända tonsättarna. En del musik kanske inte är av den kvaliteten att den haft kraft att överleva, men musiken på den här skivan är inte bara mycket väl framförd utan håller också i sig själv hög kvalitet. Det är med andra ord med spänning och nyfikenhet man lyssnar på den här skivan med högklassig barockmusik, som måste ses som kammarmusik med tanke på de få instrumenten den framförs på. Sedan må den kallas ”Konsert” eller ”Uvertyr”.

CALLE FRIEDNER
TEXT OCH FOTO

**THE MUSICAL TREASURES OF LEUFSTA BRUK
DROTTNINGHOLMS BAROCKENSEMBLE
OLIKA SOLISTER
BIS-1526 CD**

Ett klavikord i Lövestabruks kyrka, här trakterat av organisten Göran Blomberg.